

зямлі нашай Бацькаўшчыны, гучаць як песня, вучаць любіць яе да скону той беззапаветнай сыноўняй любоўю, што, як сцвярджаецца ў нарысе «Пакланіся зямлі-карміцельцы», не толькі ўзвышае чалавека, а і робіць яго шчаслівым.

УДК 811.161.3

ТЭХНІЧНАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ ВА ЎМОВАХ БЛІНГВІЗМУ

А.С. Спірыдовіч – студент 1 курса БГАТУ

А.Л. Місун – студент 3 курса БГАТУ

Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык Г.А. Смалянка

Асноўная прычына, якая ўплывае на ўзнікненне двухмоўя ўвогуле і тэрміналагічнага двухмоўя ў прыватнасці, – гэта перш за ўсё паралельнае выкарыстанне дзвюх моў у спецыяльных сферах зносін. Характар уплыву залежыць ад таго, якое становішча займае адна мова адносна другой. Узровень распрацаванасці нацыянальнай тэрміналогіі ў значнай ступені залежыць ад развіцця навукі і тэхнікі, а таксама ад выкарыстання нацыянальнай мовы ў навукова-тэхнічнай сферы.

Страта тэрмінаў на нацыянальнай аснове абумоўлена тым, што ў вуснай форме часцей ужываюцца тэрміны з рускай мовы ў сувязі з невыкарыстаннем беларускай у вышэйшых тэхнічных навучальных установах і ПТВ, невялікай колькасцю навукова-тэхнічнай літаратуры на нацыянальнай мове.

Разам з названымі вышэй агульнымі прычынамі знешнелінгвістычнага характару на змяншэнне тэрмінаў на нацыянальнай аснове дзейнічаюць і чыста лінгвістычныя фактары. Назіраецца тэндэнцыя да пурызму, якая асабліва ярка праяўлялася ў 20-я гады ХХ стагоддзя. Імкненне ачысціць мову ад іншамовных слоў і выразаў, не дапусціць у яе запазычаную лексіку ў тэрміналогіі 20-х гадоў адзначалі многія даследчыкі. У прыватнасці, В.П. Красней пісаў: «...На практыцы аказалася, што прынцып арыентацыі на ўласныя моўныя рэсурсы нярэдка перарастаў у прынцып выключнага выкарыстання гэтых рэсурсаў», у выніку чаго:

- у склад тэрміналогіі ўводзіліся вузкадыялектныя словы;

- ствараліся штучныя неалагізмы;
- прапаноўваліся няўдалыя пераклады тэрмінаў інтернацыянальнага характару, і ім аддавалася перавага;
- замяняліся асобныя тэрміны, калі іх выкарыстанне тлумачылася ўплывам рускай мовы.

Падобная практыка прывяла ў 20-х гадах да праўлення пурыстычнай тэндэнцыі ў тэрмінатворчасці.

У наш час аўтары тэрміналагічных слоўнікаў таксама пачалі ўзводзіць у склад тэрміналогіі вузкадыялектныя словы, ствараць штучныя неалагізмы. Толькі калі ў 20-я годы вучоныя імкнуліся надаць мове навуку і тэхніку своеасаблівы, нацыянальны характар, праўда, не зусім апраўдана, то цяпер пурыстычныя тэндэнцыі праявілася галоўным чынам у тым, што з тэрмінасістэм выключаліся тэрміны, агульныя для беларускай і рускай моў: назіраецца адмежаванне ад рускай мовы, якая ў Беларусі пануе ў навукова-тэхнічнай сферы, напрыклад: датчык – надайнік, корочка – скарынка, аснастка – рыштунак, петля – прарэшак, погрешность – хіба, потребитель – ужыткоўнік, рвань – лахманы, рызмань, резерв – вызбытак, рычаг – падважнік, светильник – свяцільня, серьга – почапка, содержимое – змесціва, угар – чад, угореть – учадзець, фактар – чыннік, явление – выявішча і інш.

Канец 90-х гадоў ХХ стагоддзя характарызуецца асаблівай увагай да актывізацыі ўласнабеларускіх лексічных, словаўтваральных сродкаў, што тлумачыцца даволі значным уплывам рускай мовы ў папярэдні перыяд развіцця ва ўмовах СССР і тымі зменамі, якія адбываліся ў нашым грамадстве: распад СССР, набыццё Беларуссю статусу незалежнай дзяржавы, прыняцце Закону «Аб мовах у Беларускай ССР» – усе гэтыя пазалінгвістычныя фактары моцна паўплывалі на ход развіцця мовы. А паколькі тэрміналогія з'яўляецца яе неад'емнай часткай, якая жыве і развіваецца па моўных законах, то яна таксама адчула гэты уплыў.

Улічваючы тое, што галіна тэхнікі патрабуе соцень тысяч тэрмінаў, якія выкарыстоўваліся вучонымі розных краін, многія мовы свету ужо даўно пайшлі па шляху інтернацыяналізацыі тэрміналогіі, а гэта азначае, што запазычанняў у іх становіцца ўсё больш. Сучасная тэхнічная літаратура на развітых мовах свету мае ў лексічных адносінах вельмі вялікае падабенства. «Калі раней развіццё навук і адпаведна фарміраванне навуковых тэрміналогій

ішло са значным спазненнем у параўнанні з заходнімі краінамі і па іх узоры і падабенстве, – адзначае В.П. Даніленка, – то зараз прычыны іншыя: яны заключаюцца ў агульным высокім ўзроўні развіцця навук у нашай краіне і ў іншых высокаразвітых краінах, у сінхронным зараджэнні адных і тых жа навуковых напрамкаў... у розных краінах, у павелічэнні навуковых кантактаў вучоных розных краін, у сумеснай распрацоўцы канкрэтных навуковых праблем, што патрабуе і збліжэння, аднастайнасці адпаведных тэрмі-налогій».

Неабходна адзначыць вялікую ролю лацінскай і грэчаскай моў у фарміраванні тэрміналогіі. Менавіта яны на пэўным гістарычным прамежку часу выступалі ў якасці асобных моў навукі ў заходнеўрапейскіх краінах і пакінулі значны след у фарміраванні нацыянальных моў навукі, у тым ліку і беларускай. У тых выпадках, калі тэрміны ствараюцца на аснове грэчаскіх і лацінскіх моўных элементаў, яны без цяжкасцей становяцца інтэрнацыянальнымі. Гэта тэрміны: дэцыбел, дэцыметр, мегават, мегавольт, мега-джоўль, мілібар, мілівольт, міліметраўка, рэнтгенаграма, рэнтгенаграф, спектраскоп, спектрограф, стэхіяметрыя, сфераліт, тэнзаметрыя, тэнзомер, тэрмаскоп, тэрмометр, тэхналогія, электра-акустыка, электрааналіз, электраарматура і шш.

Такі неаднастайны склад тэрміналагічнай лексікі беларускай мовы сведчыць аб тым, што тэрміналогія бярэ вытокі і папайняе свае рэсурсы з розных крыніц, што фарміраванне тэрмінасістэмы мае даволі доўгую гісторыю, у якой адлюстроўваюцца асаблівасці развіцця літаратурнай мовы пад уплывам унутраных і знешніх фактараў.

УДК 811.161.3

**«РАКА, ЯКАЯ ПЯТЛЯЕ...»
(ДА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКІХ ГІДРОНІМАЎ)**

*А.Д. Вайніловіч – студент 1 курса БГАТУ
Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык А.Б. Гурновіч*

Не для каго не сакрэт, што на тэрыторыі Беларусі больш за 10 тысяч азёр, мноства рэк і рэчак. А іх рамантычныя і загадкавыя назвы, такія як Веча, Ула, Нешчадра, Дахнарскае, хвалююць сэрца